

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Aşağıda yer alan soruların Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Vedat BİLGİN tarafından yanıtlanması için gereğini saygılarımla arz ederim.

Ünal DEMİRTAŞ

Zonguldak Milletvekili

Genel anlamıyla ev hizmetleri, hane üyelerinin gündelik yaşam ihtiyaçlarının karşılanması ve günlük rutinlerinin mümkün kılınması için yapılan işler ile yaşlı, hasta ve çocuk bakımı faaliyetlerini kapsamaktadır. 189 Sayılı ILO Sözleşmesi'nde ev işleri "*ev ya da hane halkı için veya ev içerisinde icra edilen işler...*", ev işçileri ise "*istihdam ilişkisi içerisinde, ev işleri ile uğraşan herhangi bir kişi...*" şeklinde tanımlanmıştır. Kısacası ev hizmetleri kapsamı geniş, sınırlandırılması zor bir tanım olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ev işçileri, küresel işgücü içerisinde önemli bir yere sahiptir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından açıklanan verilere göre, dünya genelinde 67 milyondan fazla ev işçisi bulunmaktadır. Bu veriler doğrultusunda, dünyadaki her 25 kadın işçiden birinin ev işçisi olduğu görülmektedir. Ülkemizde ev işçilerinin %95'inin kayıtdışı çalışması nedeniyle, kaç kişinin ev hizmetlerinde çalıştığı, net ve resmi bir rakam olarak tespit edilememektedir. Bu da, ev hizmetlerinde yaşanan sorunların boyutlarının tam olarak tespit edilememesine neden olmaktadır. Ülkemizde ev hizmetleri alanında örgütlü sendikaların tahminlerine göre ise büyük çoğunluğu kadınlardan oluşan ev işçilerinin Türkiye'deki sayısı 1 milyonun üzerindedir.

Ev işçilerinin, Covid-19 öncesinde yaşadığı sorunlar, dünyayı ve ülkemizi etkileyen pandemi süreci ile çok daha yıkıcı bir hal almıştır. Geçimlerini ev hizmetlerinde yaptıkları çalışmalar karşılığında, aldıkları günlük yevmiyelerle sağlayan pek çok işçi, bu süreçte işsiz kalmış ya da gelir kaybı yaşamıştır. Ev işçilerinin %95'inin kayıtdışı çalışması nedeniyle, işçilerin büyük bölümü salgın dönemindeki pek çok ekonomik destekten ya yararlanamamış ya da çok sınırlı bir şekilde yararlanabilmiştir. Ev hizmetlerinde çalışanların pandemi öncesinde var olan ağır sorunlar, Covid-19 salgının başlaması ile yıkıcı sonuçlarını göstermiştir.

ILO, 16 Haziran 2011 tarihinde kabul ettiği, Ev İşçileri için İnsana Onuruna Yakışır İş Hakkında 189 Sayılı Sözleşme ve 201 Sayılı Tavsiye Kararı ile ev işçileri için küresel anlamda insan onuruna yakışır çalışma standartlarının oluşturulmasını hedeflemiş ve uluslararası çalışma mevzuatı içerisinde ilk defa bunun yasal altyapısının geliştirilmesini sağlamıştır. İlgili Sözleşmeyi dünya genelinde 31 ülke onaylarken, Türkiye bu Sözleşmeyi henüz onaylamamıştır. ILO'nun ilgili Sözleşme ve Tavsiye Kararını kabulünün 10. Yılında, ev işçilerinin pandemi nedeniyle derinleşen sorunlarının gündeme alınması her zaman olduğundan çok daha önemli hale gelmiştir.

Ülkemizdeki, ev işçilerinin büyük çoğunluğu; kayıtdışı olarak, iş güvencesinden yoksun, işçi sağlığı ve iş güvenliği tedbirlerinden mahrum olarak, ağır ve kötü koşullarda, uzun saatler boyunca düşük ücretler karşılığında, sendikal hak ve özgürlüklerden faydalanmadan, ekonomik ve sosyal özlük haklarından yoksun bir şekilde çalışmaktadır

Ev işçileri çalışma hayatını düzenleyen 4857 sayılı İş Kanunu ve 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu dışında tutulmuşlardır. Bu durum ev hizmetlerindeki işçilerin hukuki güvenceden yoksun olmalarına neden olmuştur. Ev işçilerinin çalışma yaşamına ilişkin haklarını düzenleyen 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu ise koruma altına aldığı hak ve yükümlülükler yanında ev hizmetlerine özgü birçok konu ve sorunu kapsamaktan yoksundur. Borçlar Kanununda ele alınmayan veya daha az koruma sağlayan birçok düzenlemede ise genel hukuk ve özel hukuk bağlamındaki kanunlar arası hiyerarşi nedeniyle kıyas yoluyla uygulamada önemli sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Özellikle İş Kanunu dışında tutulmaları nedeniyle ev işçileri iş güvencesinden de yoksun kalmaktadırlar. Bu durum ev işçilerini çalışma yaşamında çok daha güvencesiz ve dezavantajlı hale getirmektedir. İşverenin keyfi tutumları karşısından sağlam bir yasal güvenceye sahip olmayan ev işçileri, her an işlerini kaybetme riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu da ev işçilerinin pazarlık gücünü işveren karşısında zayıflatmaktadır. Oluşan bu çalışma ilişkisi içinde pek çok ev işçisi mağdur olmakta, ekonomik olarak da çok büyük zorluklar yaşamaktadır. Alanda kayıt dışı çalışmanın yaygınlığı da bu sorunu derinleştirmektedir.

Ülkemizde kayıt dışı çalışmanın ev hizmetleri alanında son derece yaygın olduğu görülmektedir. Özellikle düzensiz ve gündelik işlerde yevmiye ile çalışan ev işçilerinin %95'inin sigortasız çalıştırıldığı bilinmektedir. Her ne kadar 5510 sayılı Kanun'un Ek-9. Maddesi vasıtasıyla ev işçilerinin uzun vadeli sigorta kollarına dahil olmaları şartlı olarak mümkün kılınmışsa da ilgili madde ancak ev hizmetlerinde bir veya birden fazla gerçek kişi tarafından çalıştırılan ve çalıştıkları kişi yanında, ay içinde çalışma saati süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı 10 gün ve daha fazla olan çalışanları zorunlu sigorta kolları kapsamına almıştır. Büyük çoğunluğu düzensiz ve 10 günden daha az çalışan ev işçilerinin sosyal güvenlik hakkın erişimleri kısıtlanmıştır. Bu işçiler sadece belirli şartları sağlamaları koşuluyla iş kazası ve meslek hastalıkları açısından sigortalı sayılmıştır. 10 günden az çalışanlar için hastalık, analık ve uzun vadeli sigorta kolları açısından ise isteğe bağlı sigortalılık kapsamında prime ilişkin külfet ev işçilerine yüklenmiştir. İlgili kayıt sistemine yönelik işçi ve işveren tarafının bilinçsizliği, maliyetten kaçınma, etkin bir denetim mekanizmasının bulunmaması, ev hizmetlerinin kendine özgün yapısı, alandaki düzenli ve sürekli çalışan sayısının düşüklüğü ev işçilerinin çoğunun sosyal güvenlik hakkına tam erişimini engellemektedir. SGK verilerine göre 2019 yılında EK-9. Madde kapsamında sigortalı işçi sayısının 50 bin 250 kişi olduğu görülmektedir. Bu sayı içerisine konut kapıcılarının da dahil edildiği düşünüldüğünde ve sendikaların sayısal tahminleri dikkate alındığında ev işçilerinin %95'den fazlasının zorunlu sigorta kolları kapsamı dışında kaldığı dikkat çekmektedir. Bu durum sosyal güvenceden yoksunlukla birlikte ev işçilerini işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda da güvencesiz kılmaktadır. Son derece riskli ortamlarda çalışmalarına rağmen çoğu zaman iş kazası ve meslek hastalığı primleri dahi yatırılmayan ev işçileri olası bir iş kazasında ciddi sorunlar yaşamaktadırlar. Bu nedenle ev işçilerinin çalışma sürelerine ve şekillerine bakılmaksızın tüm sosyal güvencelerden faydalanmalarını sağlayacak etkin bir kayıt sisteminin oluşturulması gerekmektedir.

Ev işçileri açısından, işin tanımının belirsizliği, iş yükünün ağır olması ve çalışma sürelerinin uzun olması da çok büyük bir sorundur. Ev hizmetlerinde net bir iş tanımının olmaması nedeniyle, yapılan iş işverenin taleplerine göre değişkenlik göstermektedir. Ekonomik olarak zayıf durumda olan çalışanın söz konusu koşulları kabul etmeme ya da yapılacak işe göre ücret konusunda pazarlık yapma hak ve şansı olmamaktadır. Bu durumda da ev işçileri açısından, kendilerine verilen işi, işveren tarafından belirlenen süre içinde yapmaya mecbur olmak dışında bir alternatif bulunmamakta, özellikle yatılı bakım işçilerinin adeta 24 saat çalışmaya hazır bir konumda bulunmaktadır. Tamamen güvencesiz olan işçi, ev hizmetlerinde işin kapsamının genişletilmesi durumunda da itiraz edebilecek sosyal ve ekonomik güvenceye sahip değildir. Bu nedenle ev hizmetlerinde çalışan işçiler, işverenin değişen iş taleplerine göre, uzun saatler boyunca çalışmaya mecbur kalmaktadır. Hem bahsi geçen belirsizlik hem de diğer sorunların sınırlandırılması adına ev hizmetlerinde standart iş sözleşmelerinin oluşturulması önemli bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ev hizmetlerinde çalışan kadınların yaşadıkları bir diğer sorun alanda belirli bir ücret standardının olmamasıdır. İşçinin, işveren karşısında pazarlık gücünün zayıf olması, bu sorunu derinleştirmektedir. Ayrıca yapılan işin sürekli olmaması beraberinde alınan ücretin düzensizliğini getirmektedir. Ev İşçileri Dayanışma Sendikası tarafından yapılan çalışmaya göre; ev işçileri %62,6'sının aylık gelirlerinin 2 bin 500 TL ve altında olduğunu ifade etmiştir. Ev işçilerinin %%89,6'sının ikamet ettikleri evde kiracı olduğu, 2021 Şubat ayı açlık sınırının da 2 bin 719 TL olduğu hatırlanacak olursa, ev işçilerinin aldığı ücretlerin barınma, beslenme gibi temel ihtiyaçlarını bile karşılamaya yetecek düzeyde olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu paralelde ev hizmetlerinde bir ücret standardının belirlenmesi ihtiyaç haline gelmektedir.

Ev işçileri aynı zamanda örgütlenmesinde güçlük çekilen gruplar arasında yer almaktadır. Ev işçilerine her ne kadar yasal anlamda sendikal hak ve özgürlükler tanınmışsa da fiili anlamda örgütlenmelerini engelleyen çok sayıda sorun bulunmaktadır. İşyerinde çalışan sayısının azlığı, işyerlerinin özel haneler olması, işkoluna dayalı sendikal yapılanma ve alanda örgütlü sendikaların güçsüz olması bu sorunu derinleştirmektedir. Alanda örgütlü sendikaların sosyal taraf olarak dikkate alınması ve sorunların çözümüne yönelik sosyal diyalog zeminlerinin geliştirilmesi bahsedilen sorun alanında alternatiflerin üretilmesini de kolaylaştıracaktır. Ev hizmetlerinde işe yerleştirmede İŞKUR aracılığı ile yapılmaktadır. Özel istihdam bürolarının yanı sıra lisanssız danışmanlık firmalarının da aracılık faaliyetleri vardır. Özellikle lisansız firmalar aracılığı ile bulunan işlerde "güven" unsuru söz konusu olmadığı için gittikleri işyerlerinde ev işçisi kadınları mağdur eden psikolojik, fiziksel ve cinsel taciz gibi ciddi sorunlar ortaya çıkabilmektedir.

Ev işçilerinin tamamının -temizlik, çocuk ya da yaşlı bakımı vs gibi- Covid-19 öncesinde yaşadıkları tüm bu sorunlar, salgın sürecine girilmesi ile çok başka bir noktaya taşınmıştır. Covid-19 salgınında bulaşın engellenmesi amacıyla alınan tedbirler, ev işçilerini doğrudan etkilemiştir. Ev hizmetlerinde temizlik, çocuk ya da yaşlı bakımı gibi hizmetleri veren çalışanlar salgının başlaması ile birlikte adeta kapı önüne konulmuştur. Sosyal ve ekonomik hiçbir güvenceye sahip olamayan 1 milyon üzerindeki çalışanın önemli bir kısmı son 1 yıldır işsizdir. Salgının devam ettiği bu dönemde de ev hizmetlerinde çalışan işçiler, pandeminin ekonomik ve sosyal sonuçlarını ağır bir şekilde yaşamaya devam etmektedir. Ev İşçileri Dayanışma

Sendikası tarafından yayımlanan "Küresel Salgın Döneminde Çalışma Hakkı ve Diğer İnsan Hakları İhlalleri Bağlamında Ev İşçilerinin Karşılaştıkları Sorunlar Raporu"na göre; pandemi döneminde ev işçilerinin karşılaştıkları en temel sorun işsizlik ve gelir kaybıdır. Salgında kayıtdışı bir şekilde güvencesiz olarak çalışan ev işçileri, bırakın sorunlarının çözülmesini, sorunlarını çözecek bir mecii bile bulamamış, yapılan ekonomik ve sosyal hiçbir yardımdan faydalanamamıştır. Ev İşçileri Dayanışma Sendikasının yaptığı araştırmaya göre; ev hizmetlerinde çalışan işçilerin %91,6'sı Covid-19 döneminde gelir kaybı yaşamıştır. Yine bu süreçte sendikanın yaptığı ankete katılanların %56,8'i pandemi döneminde işten çıkarıldığını, %90,3'ü ise pandemide hanelerinde kendisi dışında işsiz kalan başka kişilerin de olduğunu söylemiştir. Bunun sonucunda, pandemi döneminde en az 600 bin ev hizmetlerinde çalışan işçinin, işsiz kaldığı tahmin edilmektedir. Zaten kayıtdışı çalışan ev hizmetleri işçilerindeki işsizlik, Bakanlık ve TÜİK İşgücü istatistiklerinde de gözükmemektedir. Ev işçileri bu dönemde yaşadıkları büyük işsizlik nedeniyle temel ihtiyaçlarını bile karşılayamaz hale gelmiştir.

Ev işçilerinin genelinin kayıtdışı istihdam ediliyor olması nedeniyle pandemi dönemindeki önlemlerden olan işten çıkarma yasağı, ev hizmetlerinde çalışanlar için uygulanamamıştır. Nitekim pandemi önlemleri kapsamında uygulanan sokağa çıkma yasağı ile birlikte evden çalışma dönemine geçilmesi, evlerde temizlik, bakım gibi hizmetler veren işçilerin doğrudan işsiz kalmasına neden olmuştur. Günlük yevmiye ile yapılan bu ve benzeri işlerde çalışan işçiler de salgının başlaması ile işsiz kalmıştır. Kayıtdışı çalışmaları nedeniyle ev işçileri, sigortalılara tanınan kısa çalışma ödeneği, nakdi ücret desteği gibi desteklerin de hiçbirisinden yararlanamamıştır. Ev İşçileri Dayanışma Sendikası'nın araştırmasına göre; ev işçilerinin %84,4'ü salgın döneminde herhangi bir yardımdan faydalanamadığını ifade etmiştir. Kayıtdışı çalışmaya bağlı olarak ortaya çıkan, sosyal devlet korumasından da yoksun kalan ev işçilerinin çoğu sosyal yardımlara bile ulaşmamıştır. Yani ev işçileri pandemi döneminde, hem sosyal güvencelerden hem de sosyal yardımlardan mahrum kalmıştır. Bunun sonucunda da ev işçileri, salgının başında güçlükle sağladıkları geçimlerini sağlayamaz, borçlarını ödeyemez hale gelmişlerdir. Ev işçilerinin %83,1'i kredi borcunu ödeyememiş, %56,7'si ise Covid-19 döneminde borçları nedeniyle icralık olmuştur.

Ev işçilerinin, salgın döneminde yaşamlarını sağlamak için ihtiyaç duydukları gelirden mahrum kalmaları, sağlık hizmetlerinden faydalanmalarını engellemiştir. Beslenme, barınma gibi temel ihtiyaçlarını gidermekte bile büyük zorluklar yaşayan ev işçilerinin %83,5'i, pandemi döneminde sağlık hizmetlerinden de yararlanamamıştır. Özellikle ev temizliğinde çalışan işçilerde, kimyasal maddelere doğrudan ve yoğun bir şekilde maruz kalma nedeniyle astım, bronşit gibi solunum yolu rahatsızlıkları sıklıkla görülmektedir. Düzenli tedavi edilmesi gereken bu ve benzeri rahatsızlıkları olan ev işçilerinin özellikle sağlık hizmetlerinden kesintisiz bir şekilde faydalanması ayrıca önem taşımaktadır.

Bu çerçevede;

1) Bakanlığınız kayıtlarına göre, ev hizmetlerinde çalışan işçi sayısı kaçtır? Bakanlığınızın bu konuda yapılmış bir çalışması var mıdır?

2) 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun Ek-9'uncu maddesi kapsamında kayıtlı olarak ev hizmetlerinde çalışan kaç kişi bulunmaktadır?

3) Ev hizmetlerinde kayıtdışı çalışan sayısı kaçtır?

44639

4) Covid-19 salgını döneminde 5510 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun Ek-9'uncu maddesi kapsamında kayıtlı olarak çalışan ev hizmetlerindeki işçilerin -her bir ayrı ayrı belirtilmek üzere-kaçı kısa çalışma ödeneğinden, kaçı nakdi ücret desteğinden, ne kadar süre ile yararlanmıştır?

5) ILO'nun, 16 Haziran 2011 tarihinde kabul ettiği, ev işçileri için küresel anlamda insan onuruna yakışır çalışma standartlarının oluşturulması hedeflediği " Ev İşçileri için İnsana Onuruna Yakışır İş Hakkında 189 Sayılı Sözleşme" ve "201 Sayılı Tavsiye Kararı" Türkiye tarafından onaylanacak mıdır?